

Paweł Bronowski

IV Klinika Psychiatryczna. Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

**VOLATILE SUBSTANCE ABUSE,
A REPORT BY THE ADVISORY COUNCIL
ON THE MISUSE OF DRUGS, HMSO,
LONDON, 1995.**

Opracowanie „Volatile Substance Abuse” dotyczące problematyki odurzania się substancjami wziewnymi w Wielkiej Brytanii zostało opublikowane w roku 1995. Publikacja oparta jest na pracach studialnych dokonanych przez The Advisory Council on the Misuse of Drugs - Radę doradzającą brytyjskiemu rządowi w kwestiach związanych z narkomanią. Autorzy opracowania przedstawiają zakres problemów związanych z konsekwencjami używania przez młodzież substancji wziewnych, wielokrotnie zwracając uwagę na rozpowszechnienie zjawiska i wagę konsekwencji. Ich zdaniem, na terenie Wielkiej Brytanii problem ten stał się w ostatnich latach dramatyczny.

Badania dotyczące tego zjawiska przynoszą dane wręcz alarmujące - w niektórych środowiskach 10 % populacji w wieku od 11 do 17 roku życia odurza się substancjami wziewnymi, średnia ilość zgonów w następstwie tego osiąga liczbę 100 rocznie. W skali rocznej, w tej samej grupie wiekowej przekracza to łączną ilość zgonów spowodowanych białaczką, zapaleniem płuc i utonieniami. Co więcej, ok. 40 % przypadków śmierci związanych z substancjami lotnymi występuje już podczas pierwszego ich użycia.

Autorzy, opierając się na tych danych wyraźnie podkreślają, że problem osiągnął już rozmiary, których nie wolno ignorować. Niezbędne jest przygotowanie programów, które zmienią obecnie panującą sytuację.

Omawiana publikacja stanowi punkt wyjścia dla opracowania takiej strategii. Zawiera wyczerpujące informacje dotyczące rozpowszechnienia, wymienienia najczęściej używane substancje i techniki ich stosowania, określa czynniki ryzyka w kontekście odurzania się substancjami lotnymi. Autorzy proponują również konkretne rozwiązania.

Według dokładnych danych, w latach 1971-1992 w Wielkiej Brytanii zanotowano 1317 zgonów związanych z inhalatorami /liczba ta wydaje się zaniżona/. Największa ilość zgonów dotyczy grupy wiekowej 14-18 lat, z przewagą mężczyzn. Rozpowszechnienie używania szacowane jest na zaledwie kilka procent w grupie 8-10 latków, wzrasta do poziomu od 5 do 10 % w grupie nastolatków. Zakres używanych środków jest bardzo szeroki, najczęściej używane substancje zawierają toluen i butan. Oferta „rynkowa” jest obfita - młodzież odurza się najczęściej aerozolami, klejami, preparatami czyszczącymi, zawartością gaśnic, gazem do zapalniczek, lakierami do paznokci i zmywaczami do nich, rozpuszczalnikami do farb i lakierów, benzyną oraz korektorami do maszyn do pisania. Autorzy podkreślają, iż używanie substancji wziewnych uniemożliwia dokładne określanie przyjmowanych dawek (inaczej jest w przypadku „klasycznych” narkotyków, gdzie zwykle wie się ile tabletek lub centymetrów sześciennych konkretnego środka zamierza się przyjąć) - a to z kolei zwiększa możliwość przedawkowania.

Przedstawiając czynniki ryzyka, wystąpienie których powoduje, iż młody człowiek lokuje się w grupie bardziej narażonej na używanie substancji lotnych, autorzy nie wychodzą w zasadzie poza czynniki wymieniane już wielokrotnie w kontekście zagrożenia narkomanią. Znajdziemy tu więc: niewydolne wychowawczo rodziny, niski poziom wykształcenia wśród jej członków, wczesne wystąpienie zaburzeń zachowania, trudności szkolne, odrzucenie przez grupę rówieśniczą lub związanie się z grupą rówieśników używających substancji wziewnych, alienację oraz wczesny wiek inicjacji w używaniu środków odurzających. Podkreślają zarazem, iż szczególnie ważne dla oszacowania czynników ryzyka w kontekście odurzania się substancjami lotnymi są kwestie związane z czynnikami socjodemograficznymi, wśród których na szczególną uwagę zasługuje niski status socjoekonomiczny oraz wzrastanie w rozbitych rodzinach. Te dwa czynniki występowały szczególnie często w grupie osób używających substancji wziewnych.

W kontekście proponowanych sposobów zmiany istniejącej sytuacji, autorzy podkreślają, iż nie ma większych szans na kontrolowanie produkcji lub sprzedaży używanych w celach odurzania się produktach. Ich mnogość i popularność na rynku powoduje, iż trudno sobie wyobrazić jakkolwiek kontrolę ich sprzedaży, być może poza (nieskutecznym zwykle w praktyce) zakazem sprzedawania ich poniżej określonego wieku nabywcy:

Zwraca się natomiast uwagę na podstawową dla profilaktyki rolę rodzin, szkół i środowisk lokalnych. Dlatego też podstawą dla zapobiegania używa-

nia środków wziewnych powinna być kwestia dotarcia do rodziców z dobrze przygotowanymi materiałami informacyjnymi, zawierającymi zarówno dane o tym jak rozpoznać symptomy używania środków wziewnych jak i dokładne informacje o tym, gdzie szukać profesjonalnej pomocy. Podobne działania powinny dotyczyć szkół. Tu jednak, oprócz podobnego jak u rodziców „zestawu informacji” dla nauczycieli ważne jest, by również uczniowie byli poinformowani o skutkach używania substancji lotnych. Nie chodzi tu jedynie o straszenie młodych ludzi konsekwencjami, proponuje się tu również rozwiązania pragmatyczne np. by młodzież była poinformowana o tym co należy robić, gdy w ich obecności, skutkiem odurzenia się, ktoś z rówieśników straci przytomność lub ulegnie wypadkowi. Zaleca się zarazem poinformowanie młodzieży o tym jak niebezpieczne jest używanie środków wziewnych na nabrzeżach rzek, dachach domów lub w pobliżu ruchliwych ulic.

Materiały informacyjne, przeznaczone tak dla opiekunów jak i młodzieży i dzieci poświęcone tym właśnie zagadnieniom są już stosowane. Zostały one przygotowane przez agendy rządowe oraz organizacje niezależne. Znaczna ich ilość została już rozdystrybuowana, część po przetłumaczeniu na języki mniejszości narodowych.

Szczególne znaczenie dla powodzenia programów prewencyjnych autorzy przywiązują do roli środowiska lokalnego. Daje ono największe szanse zarówno na w miarę precyzyjne oszacowanie rozpowszechnienia zjawiska oraz wybranie najlepszych, w kontekście potrzeb poszczególnych społeczności, sposobów działania. Szczególnie istotna jest tu kwestia znalezienia kooperantów do realizacji programów prewencyjnych oraz sprawnej koordynacji podejmowanych działań. Perspektywa środowiska lokalnego daje również szansę, na zintensyfikowanie podejmowanych akcji tam, gdzie sytuacja jest szczególnie zła i co wyraża się określonymi wskaźnikami socjodemograficznymi. Tak więc autorzy opracowania nie proponują „specyficznych” technik prewencyjnych w kontekście zjawiska odurzenia się substancjami wziewnymi. Zalecają natomiast, jako szczególnie użyteczną technikę, starannie przygotowane kampanie informacyjne oraz intensyfikację działań na poziomie środowisk lokalnych. W takiej kombinacji programów prewencyjnych upatrują szansę na odwrócenie zaangażowanych w zapobieganie odurzenia się środkami wziewnymi, tym samym wyraźny jest jej walor praktyczny.